

Pierre Bourdieu'nün Siyaset Sosyolojisi

Aksu Akçaoğlu¹ , Yaşar Suveren² 

Öz

Bu makale, çağdaş sosyolojinin en önemli figürlerinden Pierre Bourdieu'nün geliştirdiği siyaset sosyolojisini ele alıyor. Bourdieu külliyyatının güçlü bir siyasi boyutu olmasına rağmen, yaygın kanaat Fransız sosyoloğun geliştirdiği bakış açısının çağdaş toplumların karmaşık siyasi yapısını analiz edebilecek kuramsal donanımdan yoksun olduğu yönündedir. Bu makalede ise, Bourdieu sosyolojisinin dört açıdan çağdaş siyaseti ve demokrasi pratiğini anlamak için önemli olduğunu ileri sürülüyor. İlk olarak, Fransız sosyoloğun geliştirdiği ilişkisel toplum kuramının içine gömülü siyasi imalara ışık tutuluyor. Çoğul iktidar yapısının, eğilim temelli fail anlayışının ve dışlayıcı bir mücadele mahalli olarak alan kavrayışının siyasi sonuçları tartışılıyor. Ardından, toplumsal dünyanın pratik mücadeleler ve sembolik mücadeleler tarafından biçimlendirilen iki boyutlu gerçekliğinin sınıflar açısından doğurduğu sonuçlar ele alınıyor. Sınıf mücadelelerinin ihmal edilmiş boyutu olarak, sembolik mücadelelerin grupların teşkilinde ve görme ve bölme ilkelerinin biçimlenişinde oynadığı merkezi rol vurgulanıyor. Üçüncü olarak, siyasi yetkinliğin eşitsiz dağılımı neticesinde, özellikle toplumsal uzamın ekonomik ve kültürel sermaye itibarıyla en yoksun bölgelerinde kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkan temsil ve vekalet bağlarının yarattığı siyasi yabancılaşmaya odaklanılıyor. Siyasi girişimcilerin, toplumsal dünyanın meşru tanımını dayatabilmek adına verdikleri mücadelenin sembolik iktidarla olan güçlü bağlarına ışık tutuluyor. Son olarak, tabi olanların maruz kaldıkları eşitsizlikleri onaylamasına ve toplumsal gerçekliğin doğası biçiminde görmesine yol açan sembolik iktidarın işleyişinde devletin rolü tartışılıyor. Tüm bu tartışmalar, siyaset sosyolojisinde çoğu zaman ihmal edilen, siyaset imkanının toplumsal koşullarına ışık tutuyor.

Anahtar Kelimeler: Pierre Bourdieu • Siyaset • Sembolik şiddet • Sosyal sınıflar • Devlet

Political Sociology of Pierre Bourdieu

Abstract

This article deals with political sociology as developed by Pierre Bourdieu, one of the most important figures of contemporary sociology. Despite the strong political dimension of his corpus, the perspective the French sociologist developed is thought to lack the theoretical tools for analyzing the complex political structures of contemporary societies. This article argues four aspects of Bourdieu's sociology to be important for understanding contemporary politics and democratic practices. Firstly, the conceptual framework of his relational sociology helps expand the political vision. The plural power structure, the dispositional conceptualization of agent, and the concept of field as an exclusionary site of struggle shed light on the plural and mostly neglected sources of inequality in modern society. Secondly, his peculiar class conceptualization accentuates the ignored role symbolic struggles have in the forming of classes. Thirdly, his critical assessment regarding political representation politicizes the pre-political. The unequal distribution of political competence leads to the emergence of the political mechanisms of representation and delegation, especially for those who occupy the most deprived regions of the social space in terms of economic and cultural capital. Bourdieu helps to show the impact of symbolic struggles in order to impose a legitimate definition of the social world. Fourthly and finally, his genuine conceptualization of state sheds light on the symbolic power that allows people to confirm arbitrary social inequalities. All these debates shed light on the social conditions of political possibilities that are often neglected in political sociology.

Keywords: Pierre Bourdieu • Politics • Symbolic violence • Social classes • State

1 Sorumlu yazar: Aksu Akçaoğlu (Dr. Öğr. Üyesi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Çanakkale, Türkiye, E-posta: aakcaoglu@comu.edu.tr ORCID: 0000-0002-8692-4698

2 Yaşar Suveren (Dr. Öğr. Üyesi), Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Sakarya, Türkiye, E-posta: ysuveren@sakarya.edu.tr ORCID: 0000-0002-8464-0368

Atfı: Akçaoğlu, A. & Suveren, Y. (2022). Pierre Bourdieu'nün siyaset sosyolojisi *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 42, 437-459. <https://doi.org/10.26650/SJ.2022.42.2.0024>

Extended Summary

The social theory Pierre Bourdieu developed as one of the prominent figures of contemporary sociology has been criticized for not being sufficiently equipped in terms of politics, with criticisms focused on a two-layered deficiency. In the first layer, Jeffrey Alexander's (2006) critiques exemplified Bourdieu's perspective to suffer from a lack of crucial concepts such as civil society and the public sphere, which are central to his theory of democracy. In the second layer, Bourdieu's essential conceptual tools seem inadequate at grasping the dynamic nature of contemporary politics, with the most well-known of these criticisms being the overemphasis on reproduction, the lack of vision regarding social change, the ineffectiveness of the individual, and the ignorance of class struggles. Does not the French sociologist's imagination of society, which resembles a kind of closed-circuit reproduction mechanism, and the understanding of the individual who has become an accomplice in this flawless reproduction process by habitus transform the social world into an iron cage of domination? Moreover, does Bourdieu not insist on showing a way out of this labyrinth of domination where every path intersects with egoistic struggles to a freer and more equal world?

In response to the criticisms listed above, this article aims to shed light at the original political sociology that guides Bourdieu's oeuvre. The article will first focus on the fundamental principles underlying Bourdieu's original conception of politics. Thus, the aim is to clarify the political implications of the French sociologist's transition from academic reason to practical reason and from conscious subject to dispositional agent, as well as his emphasis on plural power struggles and symbolic forms of domination. Second, the article will examine the general social landscape drawn up by the conceptual tools Bourdieu constructed under these principles that guide his research program. The article sheds light on the organic link between the formation of classes and political representation. The third part of the article will discuss the French sociologist's direct interventions in politics and discuss the consequences of the structural elements of the political field on the practice of democracy. Lastly, the article will focus on the role the state plays in the operation of symbolic power, a role that causes its subjects to see the inequalities they suffer as the nature of social reality.

While Bourdieu moved away from the economy-based Marxist conception of power through the pluralization of the concept of capital, he also diverged from Foucault's spontaneous and decentralized power conceptualization through the concept of field. Fields are the main arteries in the social world where various types of capital concentrate and take root. The concept of field is critically important, as it illuminates the complex nature of contemporary societies and the neglected dimensions of social justice. The conceptualization of field not only points to different forms of inequality but also sheds light on its primary sources by highlighting the inadequacy of seeing the problem of social justice mainly as a matter of economic redistribution. From this point of view,

confining democracy to political participation is also objectionable. The establishment of democracy as a concrete condition of the social world is closely related to expanding the limits of freedom in the small universe of fields. Finally, fields as exclusionary mechanisms shed light on the fact that a public sphere which is equally open to all has no practical reality. The conceptualization of the dispositional agent that Bourdieu constructed through the concept of habitus sheds light on the form of domination applied to cognitive structures: symbolic violence. As a preconscious and pre-discursive form of domination, symbolic violence establishes a home in the body and transforms the agent into one who is complicit in their domination. Symbolic violence is the form of violence that has permeated the order of things and become normalized and naturalized as inevitable. This unrecognized and therefore accepted form of domination establishes a homeland in cognitive categories through the misrecognized representations of the social world and presents arbitrary inequalities as the nature of society. Therefore, symbolic struggles have an essential role in the formation of classes.

The distinctions of the social world do not consist only of substantial differences in power. Types of capital cannot impose the representation of the social world by themselves. Symbolic struggles are waged here to produce and generalize the legitimate definition of the social world in the most general terms. If practical power struggles are highly structured, symbolic struggles are flexible. Because the social world is open to interpretation and definition in different ways, symbolic struggles are waged over the cognitive categories that allow one to perceive the world in a certain way and to understand what is happening around them in a specific manner. Thus, sharing similar social conditions of existence is not enough to consider a group as a class. Agents who are close to each other in terms of their social positions constitute analytical classes on paper. The practical reality of classes needs the constitutive power of symbolic systems. Put more clearly, the practical reality of the social class is based on the internalization of a representation as a principle of vision and division that is fabricated by a spokesperson or political entrepreneur. Therefore, the existence of social classes is inevitably tied to the domination of political entrepreneurs. Predictably, the ties of political representation will lead people to lose control over their power. The interdependent relationship between the people and the spokesperson becomes even more complicated through the ties of delegation. The political entrepreneur represents the party or the institution of which they are a member as well as represents a group or the entire public for which they are the spokesperson. Ultimately, the spokesperson gains the authority to represent by being authorized by the institution of which they are a member. Thus, the political entrepreneur's burden of representation is doubled: On one hand, they represent the institution that authorized them as a delegate, while on the other hand, they represent the group for which they are the spokesperson. This double reality of delegation poses a significant risk to those represented because the political entrepreneur's interest coincides with the interest of the institution that

delegated them. In turn, this may bring about the imposition of the political entrepreneur's interests specific to the struggles in the field of politics as being the interests of the groups they represent (Bourdieu, 2013). This critical light cast upon the political representation and delegation allows the primary goal of Bourdieu's peculiar political sociology to be seen: the politicization of the pre-political.

What if the ideas or opinions that are thought to belong to a people are not theirs? Suppose that experts who have taken the responsibility upon themselves to manipulate the empirical reality of the social world by manipulating concepts have also seized the representation of the group for which they are a spokesperson. Can one speak of public opinion? Groups become the object class by adopting the representation political entrepreneurs have produced about themselves. Moreover, perceiving this arbitrary order of the social world as the nature of social reality reinforces their political alienation. The state has a great role in this process. According to Bourdieu, the state is the heart of the logical harmony that makes the interactions between individuals and groups meaningful. The source of its control over social life is the consensus established by the monopolized meanings and values. The cognitive categories of perception and appreciation the state produces and agents internalize make social reconciliation possible and generate belief in and commitment to the social order in which they are dominated. According to Bourdieu, the power the state has over the social world resultantly does not derive just from its capacity to use force. Although the state's monopoly over law enforcement, the legal system, and penal institutions constitutes an essential dimension of its power, no power can exist without legitimacy (Wacquant, 2015). According to Bourdieu, the basis of the state power is in its capacity to shape the social order by forging classification schemas and cognitive categories.

The relational conception of politics, which forms the backbone of Bourdieu's oeuvre, is quite different from the commonsensical conception of politics. The main subjects of mainstream political studies, such as nation-state building, elections, and parties, are replaced by an inquiry into the social conditions of a possibility for the democracy in Bourdieu's oeuvre. This unique research program politicizes the pre-political by shedding light on the neglected symbolic dimension of democracy.

Siyasi mücadele, toplumsal dünyanın [...] anlamına ve gitmesi gereken yöne dair meşru bakış açısını dayatmak için verilen bilişsel bir mücadeledir.

Pierre Bourdieu, Pascalian Meditations, s. 185

Eğer siyasi bir “iktidarı” (oy verme, “siyaset konuşmak” veya “siyaset yapmaya muktedir olmak” gibi) kullanma eğiliminin bu iktidarın gerçekliğine denk olduğunu, başka bir ifadeyle, ilgisizliğin iktidar yoksunluğunun dışı vurumundan başka bir şey olmadığını görmeyi bilseydik, “siyasete olan ilginin” ve “ilgisizliğin” ne olduğunu daha iyi anlardık.

Pierre Bourdieu, Ayrım, s. 481

Pierre Bourdieu'nün Siyaset Sosyolojisi

Pierre Bourdieu 2. Dünya Savaşı sonrası sosyolojinin en üretken ve en etkili figürlerinden biridir. Otuz iki kitap ve yüzlerce makaleden oluşan Bourdieu külliyatı¹, sömürgecilik boyunduruğundaki Cezayir’de topraksızlaştırılmış köylülerin krizinden, eğitime, kültürel tüketime, eril tahakküme, sanata, ekonomiye ve devlete varıncaya kadar çok çeşitli alanlara düzenlenmiş sosyolojik akınlara dayanmaktadır. Çeşitli alanlara yönelik bu akınlara güçlü bir siyasi boyutu olmasına ve bazen doğrudan siyaset alanını hedef almasına rağmen, Bourdieu sosyolojisi siyasi olarak yeterince donanımlı olmamakla eleştirilir. Bourdieu’nün geliştirdiği toplum kuramının siyasal boyutuna yönelik eleştiriler iki katmanlı eksikliğe odaklanır. Jeffrey Alexander’ın (2006) çalışmalarının örneklendirdiği ilk katmanda Bourdieu’nün bakış açısı, demokrasi kuramının merkezinde yer alan sivil toplum ve kamusal alan gibi temel kavramların eksikliğinden mustarıdır. İkinci katmandaysa Bourdieu’nün temel kavramsal araçları, çağdaş siyasetin dinamik yapısını kavramak için yetersiz görülür: Bu eleştirilerin en bilinenleri, yeniden üretime yapılan aşırı vurgu (Jenkins, 2015), toplumsal değişim vizyonunun eksikliği (Callinicos, 2006) bireyin etkisizliği ve sınıf mücadelelerinin görmezden gelinmesidir (Riley, 2017). Fransız sosyoloğun bir tür kapalı devre yeniden üretim mekanizmasını andıran toplum tahayyülü ve habitusun marifetiyle bu kursosuz yeniden üretim sürecinin suç ortağına dönüşmüş birey kavrayışı, toplumsal dünyayı tahakkümün demirden kafesine dönüştürmemekte midir (Burawoy & von Holdt, 2012)? Dahası Bourdieu, her yolun egoist mücadelelerle kesiştiği bu tahakküm labirentinden daha özgür ve daha eşit bir dünyaya açılan bir çıkış yolu göstermemekte ısrarcı değil midir (Lane, 2006)?

1 Pierre Bourdieu’nün eserleri hakkında yıllara göre tasnif edilmiş tam teşekküllü bir arşiv çalışması için bkz.: <http://hyperbourdieu.jku.at/hyperbourdieustart.html>

Bourdieu külliyatına dair yaygın kanaate dönüşen bu eleştirilere cevap olarak açılmış karşı cephede, Fransız sosyoloğun geliştirdiği toplum kuramının çağdaş toplumlarda siyaset pratiğinin ihmal edilen boyutlarına tuttuğu ışık (Robins, 2022), demokrasi analizini demokratik olduğu varsayılan seçimlerin ve kurumların analizine hapseden akademik akla yönelttiği eleştirileri (Emirbayer & Schneiderhan, 2013), sembolik mücadelelerin sınıfların teşkilinde oynadığı role dair tespitleri (Wacquant, 2013), sembolik iktidarın toplumsal değişimin önüne çektiği görünmez setleri gün yüzüne çıkarışı (Swartz, 2013) ve sembolik devrimlerin toplumsal değişim üzerindeki rolü (Fowler, 2020) vurgulandı. Bu makalede, yukarıda sıraladığımız eleştirilere yanıt olarak, Bourdieu külliyatına yön veren özgün siyaset sosyolojisine ışık tutmayı amaçlıyoruz. İlk olarak, Bourdieu'nün özgün siyaset kavrayışının altında yatan temel ilkelere odaklanıyoruz. Böylelikle Fransız sosyoloğun, akademik akıldan pratik akla, bilinçli öznenen eğilimsel faile geçişinin ve çoğul iktidar mücadelelerine ve tahakkümün sembolik formlarına yaptığı vurgunun siyasi imalarına açıklık getirmeyi amaçlıyoruz. İkinci olarak, Bourdieu'nün araştırma programına rehberlik eden bu ilkelerle uyumlu olarak inşa ettiği kavramsal araçların çizdiği genel toplumsal manzarayı inceliyoruz ve sınıfların oluşumunun siyasi temsille olan organik bağına ışık tutuyoruz. Üçüncü bölümde, Fransız sosyoloğun siyasete doğrudan müdahalelerini ele alıyoruz ve siyaset alanının yapısal unsurlarının demokrasi pratiği açısından sonuçlarını tartışıyoruz. Son olarak, tabi olanların maruz kaldıkları eşitsizlikleri toplumsal gerçekliğin doğasıymış gibi görmelerine yol açan sembolik iktidarın işleyişinde devletin oynadığı role odaklanıyoruz. Şüphesiz, burada odaklandığımız dört boyut, Bourdieu'nün siyasi müdahalelerinin tamamını içermiyor. Bu makale, Fransız sosyoloğun geliştirdiği ilişkisel sosyoloji kuramının ima ettiği siyasi sonuçlara ve doğrudan siyaseti konu alan eserlerine odaklanıyor. Bourdieu'nün kariyerinin geç döneminde yoğunlaşan somut siyasi müdahaleleri, bu makalenin kapsamının dışında kalıyor.

Kurama Gömülü Siyasi İmlar

Bourdieu sosyolojisi, toplumsal dünyaya dair bakış açımızı ve düşüncelerimizi ters yüz etmeyi amaçlayan kapsamlı bir sembolik devrim girişimidir. Fransız sosyolog ne yapısalcı ne de öznelci olan, fakat hem yapısalcılığı hem de öznelciliği araştırma nesnesi inşa etme sürecinin eşit derecede önemli uğrakları olarak bir araya getiren özgün sosyoloji yaklaşımını *eylem ekonomisinin genel bilimi* olarak adlandırır. Sosyolojinin merceğini bilinçten ve yapıardan eyleme yöneltmek, gözlemlenen sosyal ilişkileri, deşifre edilmesi gereken iletişimsel formlar ya da bilinç ve iradeyle müdahale edilemeyen bir takım gizli kodlar ve kuralların can bulmuş hali olarak analiz eden akademik aklın toplumsal gerçeklik üzerinde yarattığı tahribattan kurtulmayı amaçlar (Bourdieu, 1977). Böylelikle, bedende yurt kurmuş, bilinç ve söylem öncesine ait olan ve toplumsal eylemi büyük oranda yönlendiren *sezgisel bir bilgiye* ışık tutulmuş olur. Toplumsal dünyanın eylemde düğümlenen içsel mantığıyla, sosyolojik analizin

mantığını bütünleştirmeye yönelik bu girişim, beraberinde birbirine sıkı sıkı bağlı bir dizi kopuşu tetikler: Bilinçli öznenen eğilimsel faile, ekonomik ve siyasi iktidardan çoğul sermaye türlerine ve iktidar mücadelelerine, ekonomik üretimden alanlarda gerçekleşen üretimin ekonomisine, sınıfsal ve ideolojik tahakkümden tahakkümün bilinç ve söylem öncesi biçimini ifade eden, sembolik şiddete geçişten oluşan bu kopuşlar, sadece yeni kavramsal araçların üretimine yol açmakla kalmazlar, aynı zamanda siyasetin, sosyal adaletin, eşitliğin ve özgürlüğün daha önce ihmal edilmiş boyutlarına da ışık tutarlar.

Pierre Bourdieu'nün özgün iktidar kavrayışı, Marx'ın kapitalist toplumlara özgü yeni iktidar türü olarak takdim ettiği, emek sömürsüne dayanan özü ve tetikleme muhtemel sınıf çatışması itibarıyla güçlü bir toplumsal boyutu bulunan, fakat esas olarak ekonomik bir gücü ifade eden sermaye kavramının çoğullaştırılıp, genişletilmesine dayanır (Wacquant & Akçaoğlu, 2017). Bu hamleyle sermaye, pratik dünyalarına sınırlar çizdiği failleri sınıflandıran, toplumsal hayat üzerinde etkin olan tüm değerli kaynaklara verilen ortak addır. Fransız sosyolog, ekonomik sermaye, kültürel sermaye, sosyal sermaye ve sembolik sermayeden oluşan dört temel sermaye türü bulunduğunu belirtir (Bourdieu, 1986). Fakat farklı tarihsel güzergahlara sahip toplumlarda, bu dört temel sermaye tipinin dışında siyasi sermaye veya dini sermaye gibi farklı sermaye türlerinin de etkin olabileceğini ekler (Bourdieu, 1991a). Bourdieu külliyatının özellikle eğitim üzerine odaklanan erken eserlerinde en yoğun biçimde hissedilmekle birlikte, bütün çalışmalarını biçimlendiren ana hatlardan biri, ileri toplumlarda ekonomik sermayeye rakip yeni bir sermaye türü olarak kültürel sermayenin ortaya çıkışına, işleyişine ve tahakkümün iş bölümünde oynadığı role ışık tutmaktır. Bourdieu, Fransız Devrimi'nin ardından bir eşitlik zemini olarak ortaya çıkan modern okul ve eğitim sisteminin, vaat ettiği ideallere ihanet eden bir yeniden üretim sistemine dönüştüğünü ısrarla ifşa etmiştir (Yair, 2009). Eğitimden müze ziyaretlerine ve devlete uzanan çalışmalarında, okul temelli yeniden üretim stratejileri sisteminin, yaygın kanaatin aksine fırsat eşitliğinden ziyade bir ayrıcalık tahsisine evrildiğini ifade eder.

Bourdieu, sermaye kavramının çoğullaştırılması üzerinden ekonomi temelli Marxist iktidar kavrayışından uzaklaşırken, alan kavramıyla çağdaşı Foucault'nun kılcal damarlar gibi bütün toplumsal hayata yayılmış kendiliğinden ve merkezlessiz iktidar kavrayışından da ayrışır (Wacquant, 2015). Alan, Bourdieu'nün tarihsel süreç içerisinde toplumların nasıl farklılaşıp özerk bölgeler ürettiğini açıklayabilmek için başvurduğu temel kavramdır (Bourdieu, 2014a). Fransız sosyoloğa göre, modern toplumda üretim sadece ekonomik değildir. Alanlar, ekonomi dışındaki üretimin, örneğin kültürel, siyasal, dini veya hukuki üretime özgü sermaye türü üzerinde hakimiyet kurmak ve kendi konumuna özgü bakış açısını genelleştirip alanın bakış açısı olarak dayatmak üzerinden verilen mücadelelerin mahallidir. Kısaca özetlemek gerekirse alanlar, toplumsal dünyada çeşitli sermaye türlerinin yoğunlaşmış kök saldıgı ana arterlerdir.

Kendileri dışındaki dış dünyanın etkilerinden tamamen kopuk olmamakla birlikte, her alan kendine özgü kuralları, konumları, stratejileri, çıkarları, oyun sezgisi ve ödülü bulunan bir oyun sahası gibidir (Bourdieu, 2014b). Oyun herkesin katılımına açık değildir. Yalnızca alana özgü yetkinliğe sahip olanlar oyun hissiyle donanımlı alanın çekimine kapılırlar. Farklı alanlarda hâkim konumu işgal edenler, tahakkümün hâkim ilkesini ya da hâkim sermaye türünü belirlemek üzere iktidar alanında mücadele ederler (Wacquant, 2014). Burada ana hatlarını paylaştığımız alan kavramı, çağdaş toplumların karmaşık yapısını ve sosyal adaletin ihmal edilmiş boyutlarını aydınlatması itibarıyla kritik önemdedir. Her şeyden önce alan düşüncesi, eşitsizliğin farklı biçimlerine işaret etmekle kalmaz, eşitsizliğin temel kaynaklarına da ışık tutar. Bu da sosyal adalet sorununun büyük oranda ekonomik yeniden bölüşüm meselesi olarak görülmesinin yetersizliğine dikkat çeker. Bu bakış açısından, demokrasiyi siyasi katılıma hapsedmek de sakıncalıdır. Emirbayer ve Schneiderhan'ın (2013) belirttiği gibi, demokratik mücadeleler siyaset alanıyla ya da bürokrasi alanıyla sınırlı değildir. Demokrasinin toplumsal dünyanın somut bir koşulu olarak yerleşebilmesi, alanların küçük evreninde özgürlüğün sınırlarının genişlemesiyle yakından ilgilidir. Son olarak, birer dışlayıcı mekanizma olarak alanlar, herkesin eşit ve özgür biçimde katılımına açık olan kamusal alan kavramını reddetmekten ziyade, kâğıt üzerindeki bu eşitlik ve özgürlük imkanının pratikte hayata geçebilmesini önleyen engelleri gün ışığına çıkarır.

Alanlardan eşitsiz biçimde yayılan sermaye türleri, toplumsal uzamı bir konumlar topografyasına dönüştürür. Sermaye karması ve hacmi itibarıyla birbirinden farklı olan toplumsal konumlar, failin içinde var olduğu koşulları ifade eder. Özellikle erken sosyalleşme döneminde eğilimler seti olarak içselleştirilen bu toplumsal koşullar, algı, beğeni, eylem ve düşünce şablonlarından oluşan bilişsel kategorilere dönüşerek *habitusu* teşkil eder (Bourdieu, 2005a). *Habitusu* geçmiş zaman ve gelecek zaman arasındaki köprüyü kuran ve eyleme rehberlik eden bir sezgi olduğu kadar, failin kendisi ve diğerleri hakkındaki konum sezgisi olarak işlev gören bir sınıflandırma mekanizmasıdır. *Habitusu*, iktidar farklılıklarına dayanan toplumsal ayrımları, anlam ve değer farklılıklarıyla örülmüş bir göstergeler sistemi biçiminde tercüme ederek, failin toplumsal dünyayı *yanlış tanımasına* zemin oluşturur. *Habitusu* değişime açık olmakla birlikte kalıcı etkiler üreten eğilimleriyle donanmış fail, toplumsal değişimi bilincin aydınlanmasına bağlayan özne kavrayışından ayrışır.

Tıpkı Marxist gelenek ve feminist kuramlarda olduğu gibi, tahakküme karşı direnişi bilinç diliyle tasvir eden akademik akıl, toplumsal yapıların bedene kazınmasının yarattığı ataleti görmezden geldiği için (bir de eğilim temelli bir eylem kuramından mahrum olduğu için), bilincin uyanışından siyasi özgürleşme bekler (Bourdieu, 2000, s. 172).

Fail, işgal ettiği toplumsal konumun kuklası değildir, tam tersine algılayan, yorumlayan, inşa eden, becerikli bir figürdür. *Habitusu* kader değildir, mevcut toplumsal durumu sürekli yeniden üreten bir mekanizma da değildir. Yalnızca, toplumsal sorunları

akılcı bir şekilde tasvir etmekle toplumsal değişimi tetikleyeceğini varsayan entelektüalizme karşı, bedensel eğilimleri üreten koşullar dönüşmedikçe değişim beklentisinin aşırı naif olacağını hatırlatan epistemolojik bir müdahaledir. Eğer çağdaş toplumlarda, sorunlar gün gibi aşıkarken, değişim beklentisi zayıfsa, bunda bedensel eğilimleri hedef alan tahakkümün en nazik biçiminin, *sembolik şiddet*in payı vardır. Tahakküm, yapısalcı düşüncenin varsaydığı gibi kaideleştirilmiş yasakların ve ayrımcılığın veya kutsanmış düşüncelerin bilince dayatılmasından ibaret değildir. Tahakkümün bilinç ve söylem öncesi bir biçimi olarak sembolik şiddet, bedende yurt kurar ve faili kendi tabiyetinin suç ortağı kılar. Sembolik şiddet, ne Althusser'in (2019) ideolojik aygıtlarına ne de Foucault'nun (1995) disipline edici kurumlarına ihtiyaç duyan, şiddetin “şeylerin düzenine sinmiş, normalleşmiş, doğallaşmış ve kaçınılmaz hale gelmiş” formudur (Bourdieu, 2001, s. 8). Bilişsel kategorilerde yurt kuran tahakkümün bu farkına varılmayan ve bu nedenle de kabul edilen biçimi, toplumsal dünyanın keyfi bir temsilinin sabitfikre (doxa) dönüşmesiyle ya da hâkim grupların çıkarının ortak çıkar olarak kabul edilmesiyle, tabi olanları kendileri üzerindeki tahakkümün suç ortağına çevirir (Eagleton, 1992). Başka bir deyişle sembolik şiddet, tabi olanların toplumsal dünyayı hâkim olanların gözüyle görmesine yol açan inançların, düşüncelerin veya ideallerin, maruz kaldıkları adaletsizlikleri değersizleştirip, uğrunda mücadele edilecek sorunlar olmaktan çıkarır. Bourdieu külliyyatı başından sonuna kadar bir sembolik şiddet-savar olarak okunabilir. Fransız sosyolog, kariyerinin en başından itibaren yılmadan, tabi olanların nasıl kendi temsillerinin nesnesine dönüştüğünü aydınlatmaya çalışmıştır:

Tabi olanlar konuşmazlar, konuşurlar; kendi imajlarının ve kendi kimliklerinin üretiminde dahi tahakküm altındadırlar. [...] Otoriteyle donanmış sözlerin gücüyle kendilerine bir öz ya da kader olarak dayatılan, üretiminde pay sahibi olmadıkları, başkalarının sınıfı olarak kendi sınıflarının nesnel hakikatıyla hesaplaşmak zorundadırlar (Bourdieu, 2008, s. 197–198).

Doğduğu köy Bearn'da, okul, gazete, dergi, radyo ve tüketim kalıpları üzerinden kente ait kültürel modellerin istilasıyla değersizleşen köylü gerçekliğine dair bu tespitler, Bourdieu külliyyatının bütününe yayılmıştır. Cezayir'de kapitalist ekonominin akılcı beklentileri ve bedenselleşmiş geleneksel eğilimleri arasında bocalayan topraksızlaşmış köylülerin krizinde (Bourdieu, 1979), eğitim sisteminin içine yapısal olarak yerleşmiş sınıfsal ayrımcılığın tetiklediği başarısızlıklarını kişisel bir eksiklik olarak kabul eden halk sınıfından öğrencilerin durumunda (Bourdieu, 2015) ya da hakim sınıf fraksiyonlarının beğenisini meşru beğeni olarak benimseyen orta sınıflar ve işçi sınıfının durumunda (Bourdieu, 2021) sembolik şiddet analizin omurgasını teşkil etmektedir.

Öyleyse, Pierre Bourdieu külliyyatında yeniden üretim vurgusu güçlü bir şekilde karşımıza çıkıyorsa, bunun nedeni toplumsal değişimin olanaksızlığı değil, tam tersine Fransız sosyoloğun değişimi engelleyen tahakkümün bu kabul edilmiş, en kibar

biçimini ifşa etmekteki kararlılığıdır (Fowler, 2020). Aynı şekilde, Bourdieu sosyolojisinde toplumsal sorunların düğüm noktasında devletin yer alması, Riley'nin (2017) iddia ettiği gibi sınıfsal mücadelenin görmezden gelinmesi değil, devletin sınıf mücadelesinin ortaya çıkmasını engelleyebilecek sembolik şiddet tekeline sahip olmasıdır. Bourdieu'nün eğilim temelli eylem kuramı, 20. yüzyılda Avrupa'da beklenen işçi sınıfı devriminin bir türlü gerçekleşmemesini sınıf bilinci üzerinden açıklayan klasik Marxizm'den tatmin olmayan Gramsci'nin (2011) kültürel hegemonya kuramından, Althusser'in (2019) devletin ideolojik aygıtlarına yaptığı vurgudan ve Foucault'nun (2021) disipline edici iktidarın toplumsal hayatı kuşatıcı kapasitesi üzerinden temellendirdiği kuramından, tahakkümün bilinç ve söylem öncesi biçimine ışık tutmasıyla net bir biçimde ayrışır.

Bourdieu sosyolojisini ayırt eden bir diğer önemli nokta da epistemolojik ihtiyatı sürekli tetikte tutacak düşünümSELLİKLE donanmış olmasıdır. Eğer toplumsal dünya, tahakkümün bilinç ve söylem öncesi biçimlerinin etkisi altındaysa bu, tahakkümle mücadele ettiğini düşünen sosyoloğun bile, yeterli özeni göstermediği taktirde, incelediği tahakkümün suç ortağına dönüşebileceği anlamına gelir. DüşünümSELLİK her şeyden önce, araştırma nesnesini, araştırmacının toplumsal konumunun, akademi alanında işgal ettiği konumun ve siyasi bakış açısının çarpıtıcı tahribatından özgürleştirme girişimidir. İkinci olarak da araştırma nesnesini, gündelik dilin, bürokratik söylemin, medyatik söylemin ya da akademik söylemin tahrip edici etkilerinden özgürleştirme çabasıdır. Bourdieu, araştırmacıları inceledikleri konuya dair karşılına çıkan kavramları sorgusuz sualsiz sahiplenmemeleri konusunda uyarır (Wacquant & Akçaoğlu, 2017). Nitekim, ele alınan konuya dair medyada ya da bürokraside geliştirilen söylemlerin içine gömülü halde medyatik ya da bürokratik çıkarlar mevcuttur. Bu da Birleşik Devletler'de çeşitli düşünce kuruluşlarının icat ettiği sınıf-altı kavramının sosyoloji literatüründe sahiplenilmesinin, siyahlara yönelik ayrımcılığı pekiştirmesi gibi (Wacquant, 2022) tabi olanların tahakkümünü perçinlemekle noktalanabilir. Bourdieu'nün kendi kavramsal araçlarını inşa etme konusundaki ısrarının altında böyle bir epistemolojik ihtiyat bulunmaktadır. Takip eden bölümde, yukarıda tartıştığımız kavramların çizdiği toplumsal manzarayı ve bu manzara içinde sınıfların durumunu ele alıyoruz. Sembolik sistemlerin tahakküm üzerinde olduğu kadar grupları teşkil edici rolü ve değişimi tetikleme kapasitesi de vardır.

Sembolik Mücadeleler ve Sınıfların Durumu

Pierre Bourdieu'nün geliştirdiği toplum kuramı, sınıfların durumuyla ilgili önemli sonuçlar doğurur. Bourdieu'ye göre, sınıfların gerçekliği iki boyutlu iktidar mücadelelerine kök salmıştır. İlk olarak somut iktidar mücadeleleri düzleminde, sahip oldukları sermaye karması ve hacmi itibarıyla aynı toplumsal konumu işgal eden failer, kendiliğinden bir sınıf teşkil etmezler. Çünkü sınıf, bir boyutuyla güçlü bir

şekilde somut iktidar mücadelelerine bağlıysa, diğer boyutuyla da toplumsal dünyanın bir temsilidir. Sınıf, tıpkı toplumsal cinsiyet, etnisite/ırk ve din gibi toplumsal dünyayı özgün bir biçimde algılamamızı sağlayan bir *görme ve bölme ilkesidir*. Kısacası sınıf, toplumsal dünyanın bürünebileceği temsillerden biridir ve bu özgün görme ve bölme ilkesinin aktif olabilmesi *sembolik mücadelelerle* yakından ilişkilidir (Bourdieu, 2014c). Faillerin, nesnelere, kültürel ürünlerin, fikirlerin ve anlamların göreceli değerine dair yürütülen *sınıflandırma mücadeleleri*, sınıf mücadelesinin göz ardı edilen kritik bir boyutudur (Bourdieu, 2019).

Bourdieu sosyolojisinin önemli düğüm noktalarından birini ifade eden sınıf meselesinin ve bu özgün kavrayışın doğurduğu siyasi sonuçların bütünlüklü bir şekilde değerlendirilmesini engelleyen en önemli etken, Fransız sosyoloğun toplumsal dünyaya dair perspektifini “alan, sermaye ve habitus” kavramlarıyla sınırlandırmak ve sembolik mücadelelerin teşkil edici kapasitesini ihmal etmektir (Wacquant & Akçaoğlu, 2017). Oysa Bourdieu'nün geliştirdiği ilişkisel sosyolojide toplumsal dünyanın gerçekliği iki boyutludur². Bir tarafta, alanlardan eşitsiz bir biçimde dağılan sermaye türlerinin farklı biçimlerde birikmesiyle bir konumlar topografyası olarak ortaya çıkan *toplumsal uzam* yer alır. Toplumsal dünyanın somut iktidar mücadeleleriyle biçimlenmiş bu boyutu, sosyal hiyerarşiye dair (alt, orta ve üst sınıflardan oluşan) yerleşik üç katmanlı kavrayıştan ayırır. *Ayrim*, 1970'lerin Fransa'sında ekonomik ve kültürel sermayenin eşitsiz dağılımıyla oluşmuş bu çok boyutlu, ilişkisel ve dinamik toplumsal uzam kavrayışının somut yansımasıdır. Her şeyden önce *Ayrim*, toplumsal hiyerarşiyi tek değişken üzerinden inşa eden sosyoloji geleneğinden kopar. Bourdieu'ye göre, sosyal hiyerarşinin pratik gerçekliği değişkenler arası ilişkilere dayanır. Dolayısıyla, meslek, gelir, eğitim seviyesi ve tüketim tercihleri gibi değişkenlerin birbirinden yalıtılmasıyla, sosyal hiyerarşinin ancak çarpıtılmış bir formu inşa edilebilir (Bourdieu, 2021). *Ayrim*, meslek, gelir, eğitim seviyesi, ev dekorasyonu, müzik beğenisi, arkadaş tercihi ve siyasi tercih gibi değişkenleri bütünlüklü bir şekilde ele alan, toplumsal hiyerarşinin ilişkisel bir analizini sunar. İkinci olarak, bu değişkenler arası ilişkilerin toplumsal uzamda öbekleştiği konumları tespit eder. Böylelikle, araştırmacının zihnindeki hiyerarşi şablonunu toplumsal gerçekliğe dayatmasıyla ortaya çıkan çarpıtılmış ayrımların yerini, ayrımların pratik gerçekliğinin analizi alır. Ortaya çıkan tabloda bir diğer önemli nokta, toplumsal ayrımların sınıflar arasındaki sınırlarıyla yetinilmeyip, sınıf içi ayrımlara da ışık tutulmasıdır. Üçüncü olarak, toplumsal uzamın zamansal boyutu hesaba katılır ve böylelikle sermaye hacmi ve sermaye karmasına ek olarak, yukarı veya aşağı yönlü sosyal hareketlilik de analize dahil edilir. Dördüncü olarak, toplumsal ayrımların bu ilişkisel analizi, tüketim tercihleriyle örülmüş hayat tarzlarının Weber'in (1991) düşüncesinin aksine, toplumsal tabakalaşmanın iki ayrı türünden ziyade, tabakalaşmanın birbiriyle eş-mantıklı iki farklı boyutu olduğunu ortaya koyar.

2 Kariyerinin geç döneminde Bourdieu, toplumsal uzam ve sembolik uzama ek üçüncü bir boyut olarak fiziksel uzamı da ekler. Ayrıntılı bir tartışma için bkz. Bourdieu, 2018

Toplumsal uzamla güçlü bir şekilde bağlantılı olmakla birlikte, sembolik uzam onun basit bir yansıması değildir. Aynı zamanda özgün bir mücadele mahallidir ve esas ihmal edilen siyasi boyutu da budur.

Toplumsal dünyanın ayrımları, somut iktidar farklılıklarından ibaret değildir. Zira, sermaye türleri kendi başlarına toplumsal dünyanın temsilini dayatamazlar. İşte sembolik mücadeleler, en genel ifadeyle, toplumsal dünyanın meşru tanımını üretmek ve genelleştirmek için verilirler. Somut iktidar mücadeleleri ne kadar köşeliyse, sembolik mücadeleler o kadar esnekler. Çünkü toplumsal dünya, farklı biçimlerde yorumlanmaya ve tanımlanmaya açıktır. Sembolik mücadeleler, dünyayı belirli bir şekilde görmemizi sağlayan, etrafımızda olup bitenleri belirli bir şekilde anlamamıza sebep olan bilişsel kategoriler üzerinden verilen mücadelelerdir. Bize dünyayı nasıl görmemiz gerektiğini öğütleyen, olup biten şeyleri nasıl yorumlamamız gerektiğini buyuran, anlamı nerede aramamız gerektiğine dair bizi yönlendiren birbiriyle rekabet halindeki yüzlerce temsil vardır. Toplumsal dünya semantik olarak esnekler ve sonsuz biçimde yorumlanmaya açıktır. Bourdieu, toplumsal dünyanın gerçekliğinin mekanik olmadığını farkındadır: “Toplumsal dünyanın hakikati, onun kendini gerçekleştiren ve mutlak bir tanımına erişebilmek amacıyla, eşit donanıma sahip olmayan failer arasında verilen mücadelelerin ödülüdür” (Bourdieu, 1990, s. 136).

Wacquant (2013), toplumsal dünyanın algılanış biçimini değiştirerek, somut gerçekliği dönüştürmeyi amaçlayan sembolik mücadelelerin özellikle üç düzlemde çarpıcı sonuçlar ürettiğini belirtiyor. İlk düzlem, tüm failerin en iyi bildiği ve en sık parçası olduğu, gündelik hayatın sıradan yargıları ve kararları üzerinden verilen mücadeledir. Bourdieu'nün *Ayırım*'da net bir şekilde gösterdiği gibi, tüketim pratikleri bu ilk düzlemin en somut örneğidir. Gündelik hayatta farklı konumlardan failer, çoğu zaman farkında olmadan, toplumsal dünyanın kendi çıkarlarıyla uyumlu bir tanımını üretip, bu tanımı genelleştirmek ya da ortak tanıma dönüştürmek için mücadele ederler. İzlenmesi gereken filmlerin, görülmesi gereken müzelerin, ruhun gıdası olan müziklerin, evin duvarlarına asılması gereken tabloların ve desteklenmesi gereken fikirlerin göreceli değeri, gündelik hayatın sıradan etkileşimlerine kadar sızmış sınıflandırma mücadelelerinde belirlenir. İkinci düzlem, toplumsal dünyaya dair en yetkin temsillerin üretildiği, bilim, sanat, din ve medya gibi kültürel üretim alanlarında uzmanlar arasında verilen mücadeledir. Kültürel üretim alanındaki uzmanlar gruplara kim olduklarını, neye inandıklarını, nasıl bir tarihe sahip olduklarını ve nasıl bir geleceğe yürüdüklerini söyleyen, grup inşasının önemli unsurlarıdır. Bourdieu külliyatı, kültürel üretim alanında verilen sembolik mücadelelerin ürettiği dönüştürücü etkinin örnekleriyle doludur. Örneğin, edebiyatta Falubert, resimde Manet ve felsefede Heideger, kendi alanlarındaki yerleşik zihinsel kalıpları ters yüz ederek, toplumsal dünyanın edebiyatta, resimde ve felsefedeki meşru temsilini yeni baştan tanımlamışlardır (Fowler, 2020). Fakat yine de sembolik mücadelelerin en önemli düzlemi, kamusal düzlem olarak

adlandırabileceğimiz, siyaset alanı ve bürokrasi alanında verilen mücadelelerdir. Adlandırma, atama, yasa ve sosyal politika aracılığıyla grupları yoktan var edebilen ya da sınırlarını genişletip daraltabilen sembolik iktidar, büyük oranda devletin ve siyasi girişimcilerin tekelindedir. Bourdieu sosyolojisinin devlet etrafında düğümlenişinin temel nedeni, eğitim, hukuk, medya üzerinden toplumsal dünyanın meşru temsilini dayatma konusunda sahip olduğu olağanüstü kapasitedir.

Sembolik mücadelelerin amacı, bir grubun parçası olanların kendileri ve diğerleri hakkındaki algılarını değiştirerek, grup içi hiyerarşiyi, sınırları, grubun kendisini ve diğer gruplarla ilişkilerini değiştirmektir (Bourdieu, 2019, s. 88).

Öyleyse bir grubu sınıf olarak değerlendirebilmek için, benzer toplumsal varoluş koşullarını paylaşan faillerden meydana gelmesi yeterli değildir. Toplumsal konumları itibarıyla birbirine yakın failer ancak kâğıt üzerindeki analitik sınıfları meydana getirirler. Sınıfların pratik gerçekliği sembolik sistemlerin teşkil edici gücüne ve sembolik mücadelelerden muzaffer ayrılmaya muhtaçtır. Daha açık bir ifadeyle sınıf, toplumsal dünyanın tarihine, hiyerarşisine, adaletsizliğin temellerine, mevcut durumda verilen mücadelelerin ana aksine ve ulaşılması beklenen hedeflere dair bir görme ve bölme ilkesi olarak içselleştirilmiş bir temsile ve bu temsili kendi kişisel varoluşunda eritmiş bir sözcüye ihtiyaç duyar. Dolayısıyla sınıf, kaçınılmaz bir biçimde siyasi girişimcilerin vekaletine bağlıdır. Tahmin edilebileceği gibi, sınıfın pratik teşkili ve vekalet arasındaki kuvvetli bağlar, sınıfı meydana getiren failerin kendi güçleri üzerindeki kontrollerini kaybetmelerine sebep olur (Bourdieu, 2013). Bir görme ve bölme ilkesi olarak sınıf, ulus, din ya da mezhep, etnisite, ırk ve toplumsal cinsiyet gibi imkân dahilindeki diğer görme ve bölme ilkelerine karşı girdiği sembolik mücadelelerde üstünlük kurmalıdır. Fakat sınıfın önündeki tek zorluk, diğer görme ve bölme ilkeleriyle girdiği rekabet değildir. Sözcüklerle gerçekliği teşkil etmeyi mümkün kılan, iktidarın en etkin formu, sembolik iktidar üzerinde tekele sahip olan devlet, bilişsel yapılara nüfuz etme kapasitesiyle de rakipsizdir. Takip eden bölümde sembolik iktidar, siyaset ve devlet arasındaki ilişkiyi ele alıyoruz.

Temsil ve Vekalet: Siyaset Alanı ve Tahakküm

Eğer sınıfın pratik gerçekliği vekaleti zorunlu kılıyorsa bunun nedeni, toplumsal dünyada olup bitenlerin siyasi boyutunu idrak etmeyi ve yorumlamayı mümkün kılan temsilin üretim araçlarının, en başta da serbest zaman ve kültürel sermayenin eşitsiz dağılımıdır. Herkesin eşit katılımına dayanan doğrudan demokrasi, bugün gerçekçi bir imkân olarak gözüküyorsa bunun tek nedeni nüfus yoğunluğu değildir; aynı zamanda eşit siyasi katılımın ve ifade özgürlüğünün ön koşulu olan ve toplumsal dünyanın üzerinde tartışılabilir bir siyasi temsilini mümkün kılan bilişsel araçların eşitsiz dağılımıdır. Özellikle toplumsal uzamın ekonomik ve kültürel sermayeden en yoksun bölgelerinde, vekalet bağı kendisini kaçınılmaz bir zorunluluk olarak dayatır.

Dolayısıyla, sermaye türleri üzerinden verilen somut mücadelelerde tabi konumda olanlar, toplumsal dünyanın meşru temsilini üretebilmek için verilen sembolik mücadelelerde de dezavantajlılardır: Kendi gerçekliklerini tanımlayabilmek ve çıkarlarını dillendirebilmek için siyasi girişimcilerin vekaletine muhtaçtırlar. Öyleyse, Bourdieu’de bir imkân olarak demokrasi, demokratik oldukları kabul edilen kurumların yapısı ve işleyişine dair bir tartışmadan ziyade, bilişsel bir meseledir ve önündeki en temel engel, vekalet bağlarının doğurduğu siyasal fetişizme özgü bir çelişkidir:

Siyasete içkin bir nevi çatışkı mevcuttur. Bu, bireylerin grup olarak yani, kendini duyurmaya, dinletmeye veya konuşmaya muktedir bir güç olarak oluşabilmelerinin ancak bir sözcünün lehine kendilerinden vazgeçerek mümkün olmasından kaynaklanır (bireyler çeşitli açılardan ne kadar yoksunsalar bu durum daha da güçlü şekilde tezahür eder). Siyasal yabancılaşmadan kurtulabilmek için (yani siyasal anlamda var olabilmek için) her zaman siyasal yabancılaşmayı (yani vekaleti temsiliye vererek yok olmayı ancak kolektif düzeyde var olmayı) göze almak gerekir (Bourdieu, 2013, s. 232-233).

Vekil ve grup arasındaki, birbirlerini karşılıklı olarak var eden bağımlılık ilişkisi, kurumların hesaba katılmasıyla daha da karmaşık bir hal alır. Vekil, sözcülüğünü üstlendiği bir grubu ya da halkın tamamını temsil ettiği kadar, üyesi olduğu partiyi ya da kurumu da temsil eder. En nihayetinde vekil, üyesi olduğu kurum tarafından yetkilendirilerek temsil etme ehliyetini kazanır. Böylelikle, vekilin sırtındaki vekalet yükü ikiye katlanır: Bir taraftan kendisini vekil olarak yetkilendiren kurum temsil eder, diğer taraftan sözcülüğünü üstlendiği grubu. Vekaletin bu çifte gerçekliği, temsil edilenler açısından büyük bir risk taşır. Zira, gruplara kim olduklarını söyleyerek onları var eden vekilin çıkarı, kendisini vekil tayin eden kurumun çıkarıyla güçlü bir şekilde örtüşür. Bu da beraberinde, vekilin siyaset alanındaki mücadelelere özgü kendi çıkarını, temsil ettiği grupların çıkarı olarak dayatmasını getirebilir (Bourdieu, 2013).

Fikirler, ideolojiler, sınıflar, partiler, tercihler (oy verme davranışı) ve demokratik kurumlar arasındaki ilişkilerin analizine odaklanan yerleşik siyaset sosyolojisinin çoğu zaman kaçınılmaz bir gereklilik olarak görüp verili kabul ettiği vekalet bağlarına tutulan bu eleştirel ışık, Bourdieu’nün özgün siyaset sosyolojisinin temel hedefini, *siyaset öncesinin siyasallaştırılmasını* görmemizi sağlar. Bireylere ait olduğunu düşündüğümüz fikirler, görüşler ya gerçekten onların görüşü değilse? Toplumsal dünyanın ampirik gerçekliğini kavramlarla manipüle ederek eğip bükmeyi iş edinmiş uzmanlar, tabi olanların kendileri hakkındaki temsilini gasp etmişlerse, bu durumda kamuoyu diye bir şeyden söz edebilir miyiz? Bourdieu (1990) incelediği çeşitli kamuoyu araştırmalarında analize dahil edilmeyen “fikrim yok” seçeneğini analize tabi tutarak, özellikle siyasi yetkinlik gerektiren sorularda, kültürel sermaye açısından toplumsal hiyerarşinin dibinde yer alan grupların fikrim yok cevabını verme eğiliminde olduklarını ortaya çıkarır ve halkın görüşü olarak sunulan kamuoyu araştırmalarından halkın kültürel açıdan en yoksun kesimlerinin nasıl dışlandığını gösterir. Başka bir

deyişle, eğer kamuoyu araştırmaları sadece asgari siyasi yetkinliğe sahip olanların görüşlerini analiz ediyorsa, o zaman kamuoyu diye bir şey yoktur. Kamuoyu araştırmalarını hedefine koyan bu eleştiri, aynı zamanda kendisini halkın yönetimi olarak sunan günümüz demokrasilerinin, daha en başından nasıl çarpık temeller üzerinde yükseldiğine dair de sarsıcı bir tespittir. Vekalet bağı, demokrasi imkanını öylesine perdelemektedir ki “en son siyasal devrim, [...] vekaletin potansiyel halde içerdiği gaspa karşı devrim, halen yapılmayı beklemektedir” (Bourdieu, 2013, s. 251).

Bourdieu'nün vekalet bağının tahrip edici etkisine dair yaptığı bu vurgu, kaçınılmaz bir şekilde siyasi analizin odağını siyaset alanına taşır. Zira siyaset alanı, en geniş çaplı vekaleti üstlenebilmek için, ürettikleri analizler, programlar, çözüm önerileri, sloganlar, kavramlar ve yorumlar üzerinden kendi aralarında rekabet halinde olan siyasi girişimcilerin mücadele mahallidir. Toplumsal dünyayı algılama ve ifade etme araçlarının üretildiği siyaset alanı, söylenebilecek söz-söylenmeyecek söz ve düşünülebilecek olan-düşünülemez olan arasındaki sınırı çizerek, siyasi söylem evreninde sansür etkisi üretir. “Siyaset alanını arz ve talep mekanizmalarına göre işleyen bir tür piyasa gibi düşünecek olursak [...], serbest girişime en az alan açan piyasa olduğunu söyleyebiliriz” (Bourdieu, 1991b, s. 172-173).

Eğer bir toplumdaki siyasi söylem evreni, siyaset alanındaki üretimden besleniyorsa, bu açık bir şekilde, siyasetin eylemden doğan mantığını kavrayabilmek için siyaset alanının iç işleyişine odaklanmayı gerektirir. Diğer tüm alanlarda olduğu gibi, siyaset alanı da birbirine karşıt konumlar arası mücadelenin mahallidir. Sözü ettiğimiz bu konumlar, partiler, sendikalar ve düşünce kuruluşları gibi çeşitli siyasi kurumlardan oluşur. Alan özerkleştikçe, alana giriş kuralları da siyasi bürokrasi ya da uzman siyasetçiler tarafından belirlenir. Başka bir deyişle, partilerde, sendikalarda ve düşünce kuruluşlarındaki ofislerde kimlerin çalışacağı ve önemli sorumlulukları kimlerin üstleneceği alana özgü seçim kriterlerine göre belirlenir. Genellikle, aldığı yüksek eğitim sayesinde ya da siyasi kurumlara vakfettiği emeğin karşılığında siyasi yetkinlik kazananlar ve böylelikle oyun hissisiyatıyla donananlar, siyaset alanının çekimine kapılırlar. Siyaset alanı içindeki ayrımların ya da konumların teşkili keyfi değildir. Siyaset alanının varoluşunun temelinde temsil bağları yer aldığından, alanın yapısıyla toplumsal uzamın yapısı arasında eş-mantıklılık bulunur³. Partiler arasındaki siyasi ayrımlar, daha geniş toplumsal dünyadaki ayrımlarla örtüşür. *Ayırım*'ın “Kültür ve Siyaset” başlıklı sekizinci bölümü, toplumsal uzam ve siyaset alanı arasındaki bu eş-

3 *Ayırım*'ın “Kültür ve Siyaset” başlıklı sekizinci bölümü, toplumsal uzam ve siyaset alanı arasındaki bu eş-mantıklılığı ayrıntılı bir şekilde ele alır. Bourdieu (2021), sermaye karması ve hacmi itibarıyla farklı toplumsal konumları işgal eden sınıf fraksiyonlarının, toplumsal konumlarıyla uyumlu siyasi tercihler geliştirmeye eğilimli olduklarını gösterir. Örneğin toplumsal uzamın sermaye karması ve hacmi itibarıyla en yoksun bölgelerindeki işçi sınıfının siyasi tercihi, gündelik hayata dair yargılara kaynaklık eden sınıf ethosunun bir uzantısıyken, toplumsal uzamın üst kesimlerinde siyasi tercihler, yetkinlik gerektiren tartışmalardaki konum alımlara göre belirlenir. Buna göre, orta sınıfların kültürel sermayesi yoğun fraksiyonu sola eğilimliyken, ekonomik sermayesi yoğun fraksiyonu sağa eğilimlidir.

mantıklılığı ayrıntılı bir şekilde ele alır. Bourdieu (2021), sermaye karması ve hacmi itibarıyla farklı toplumsal konumları işgal eden sınıf fraksiyonlarının, toplumsal konumlarıyla uyumlu siyasi tercihler geliştirmeye eğilimli olduklarını gösterir. Örneğin toplumsal uzamın sermaye karması ve hacmi itibarıyla en yoksun bölgelerindeki işçi sınıfının siyasi tercihi, gündelik hayata dair yargılara kaynaklık eden sınıf ethosunun bir uzantısıyken, toplumsal uzamın üst kesimlerinde siyasi tercihler, yetkinlik gerektiren tartışmalardaki konum alışlara göre belirlenir. Buna göre, orta sınıfların kültürel sermayesi yoğun fraksiyonu sola eğilimliyken, ekonomik sermayesi yoğun fraksiyonu sağa eğilimlidir. Dolayısıyla, siyasi fikirler toplumsal uzamda keyfi bir biçimde dağılmazlar. Buradan iki önemli sonuç çıkarılabilir: İlk olarak altı çizilmesi gereken, toplumsal uzamda siyasi görüşlerin dağılımıyla sermaye türlerinin dağılımı arasındaki güçlü ilişkidir. İkinci önemli sonuç ise sermaye türleri arasındaki rekabetle, gruplar arası rekabet arasındaki kuvvetli bağlardır.

Eğer sermaye türlerinin dağılımı, grupların teşkilini biçimlendiriyorsa, grupların durumuyla siyasi partilerin konumu arasında da güçlü bir ilişki vardır. Partiler büyük oranda, toplumda karşılık bulacak konumları işgal etme eğilimindedirler. Fakat bu bir zorunluluk değildir, gerçekçilikten ziyade ütopyacılığı benimseyen ve yerleşik eğilimleri yeni eğilimlerle değiştirmek isteyen öncü partiler de oyunun bir parçası olabilirler. Alanda verilen mücadelenin ödülü, “temsil edilenlerin bir kısmının ya da tamamının kendini ifade etme ve eyleme geçme hakları üzerinde tekel kurmak ya da daha yalın bir ifadeyle, temsil edilenleri kontrol edebilme gücüdür” (Bourdieu, 1991b, s. 190). Temsil edilenlerin kontrolü iki boyutludur. Kontrolün ilk boyutu, siyaset alanında üretilmiş görme ve bölme ilkelerinin, toplumsal dünyanın meşru düzeni olarak, temsil edilenlere dayatılmasıdır. İkinci önemli boyutuysa, hukuk, kolluk gücü ve kamu finansı gibi siyasetin nesneleşmiş kaynaklarını yönetme tekelidir.

Bu ödüle erişebilmek için farklı konumlardan failer, sorunlara ve çözüm yollarına dair farklı bakış açıları geliştirerek, ürettikleri programları, sloganları, raporları ve kavramları temsil edilenlerin ilgisine sunarlar. Dolayısıyla, siyasetin eylemden doğan mantığı, alanın iç işleyişine endeksli olsa da alan içi mücadelelerin güzergahı, temsil edilenlerin desteğini zorunlu kıldığından, siyaset alanına özgü oyunun bir ayağı alan dışındadır. Siyasi girişimcilerin ürettikleri ürünlerin, temsil edilenler üzerinde yarattığı etki, ortaya konan ürünlerin (fikirlerin, yorumların, analizlerin) kendi içsel niteliğiyle ilişkili değildir. Başka bir deyişle, bir siyasi söylemin yaygınlık kazanmasının ve kabul görmesinin, tek başına söylemin doğruluğuyla ya da hakikati içermesiyle ilişkisi yoktur. Bourdieu’ye göre, bir sloganın ya da sözün değeri ve gücü, temsil edilenleri harekete geçirme kapasitesindedir. Bu nedenle de siyasi bir söylemin gücü, harekete geçirdiği grubun gücünden başka bir şey değildir:

Siyasette söz eylemdir, başka bir deyişle, halkı söylediklerini yapabileceğine inandırmaktır. Daha da önemlisi, grupları ve böylelikle toplumsal düzeni üreterek kendi onayını da üreten görme ve

bölme ilkelerini, sloganları benimsetmektir. [...] Bir vaadin ya da öngörünün hakikati, sadece bu vaat ve öngörünün kendi doğruluğuna dayanmaz; aynı zamanda vaadi verenin kendi doğruluğuna ve otoritesine inandırma kapasitesine dayanır (Bourdieu, 1991b, s. 190).

Siyasi söylemin gücünü, siyasi girişimciye duyulan inanç ve güvenle özdeşleştirdiğinde, Bourdieu, Max Weber'in (1991) karizmatik otorite kavrayışıyla yakınlaşmış gibi görülebilir. Fakat gerek bir partide gerekse bir siyasi girişimcide var olduğu düşünülen güce inanılmasıyla ortaya çıkan siyasi sermaye, *sembolik iktidarın* bir örneğidir ve işleyişi Weber'in karizmatik otoritesinde olduğu gibi bir lider kültüne bağlı değildir. Doğruluğuna inanılan sözlerle gerçekliği biçimlendirme gücünü ifade eden sembolik iktidarın hammaddesi olarak görebileceğimiz inanç ve güven, bir kişilik özelliğinden ziyade, siyaset alanında verilen mücadelelerde elde edilen başarının birikmesiyle ortaya çıkan büyümlü bir etkiden başka bir şey değildir. Vekilin siyaset alanında verdiği mücadelenin bir halk mücadelesi, peşinden koştuğu kişisel çıkarların ortak çıkar olarak *yanlış tanınmasıyla* ortaya çıkan sembolik iktidar, ekonomik güç veya fiziksel baskı aracılığıyla elde edilebilecek sonuçları, bu güçlere hiç başvurmadan ya da hiçbir enerji sarf etmeden mümkün kılan iktidarın görünmez biçimidir.

Verili olanı sözler aracılığıyla teşkil eden, insanları belirli bir şekilde görmeye ve inanmaya [sevk eden], bakış açıları üzerinden eylemi ve böylelikle dünyayı değiştiren ve ekonomik ve fiziksel güç aracılığıyla elde edilebilecekleri, [grupları] harekete geçirmekle mümkün kılan iktidarın bu neredeyse büyümlü formu olarak sembolik iktidar, ancak *tanındığında*, daha doğrusu *yanlış tanındığında* uygulanabilir (Bourdieu, 1991c, s. 170).

Öyleyse Bourdieu'ye göre, çağdaş toplumlarda çözülmeyi bekleyen sosyal adalet meselesi, yaygın bir şekilde düşünüldüğü gibi, çeşitli sermaye türlerinin eşitsiz dağılımından ibaret değildir. Sosyal adaletin önünde duran asıl büyük engel, sermaye türlerinin eşitsiz dağılımının, bir tür doğal durum biçiminde algılanıp meşruluk kazanmasıdır. Başka bir deyişle, hâkim olanların keyfi iktidarının yansımından başka bir şey olmayan eşitsizliğin onaylanması ve çözülmesi gereken siyasi bir sorun olarak görülmemesi asıl büyük meseledir. Bugün dünyanın dört bir yanında görülen temsili demokrasinin doğal bir parçası olan temsil ve vekalet mekanizmalarının işleyişi, tabii olanların siyasi açıdan mülksüzleştirilmesine dayanmaktadır ve Bourdieu'ye göre bu keyfi durumun toplumun doğası biçiminde algılanması, sembolik iktidarın yarattığı bir etkidir. İktidar ilişkilerinin anlam ilişkisi, eşitsizliğin dayandığı keyfiyetin toplumun doğası olarak görülüp onaylanmasıyla ortaya çıkan iktidarın bu sinsî formunun, sembolik iktidarın, Bourdieu'ye göre esas büyük kaynağı devlettir.

Devlet ve Sembolik İktidar

Pierre Bourdieu'nün özgün devlet kavrayışı, bürokratik devletin ortaya çıkışında, işleyişinde ve sahip olduğu güçte, sembolik sistemlerin ihmal edilmiş rolüne ışık tutar. Hanedanlık tipi devletten bürokratik devlete geçiş, Fransız sosyoloğun geliştirdiği

kavramsal çerçevenin tarihsel temellerini kavrayabilmek için kritiktir. Fransa örneğinden hareket eden Bourdieu'ye göre (2014), diğer tüm iktidar türlerinin üzerinde etki üreten bir *meta-iktidar* olarak devletin ortaya çıkışı, hanedanlık tipi devlette sermaye türlerinin hükümdarın kontrolündeki tek bir merkezde yoğunlaşmasına dayanır. Bürokratik devletin oluşumu ise hükümdarın kontrolündeki sermaye türlerinin özerkleşmesine ve ilk olarak hukuk alanında görüldüğü gibi, yetkinliğini aldığı eğitime borçlu olan bir grup uzmanın hükümdarın imza ve mühür yetkisini kamu adına üstlenmesine dayanır. Böylelikle, hanedanlığa özgü yeniden üretim stratejileri sisteminde kan bağıının ve evlilik stratejilerinin yerine getirdiği rolü bürokratik devlette eğitim ve okul üstlenir. Bu dönüşümün, konumuzu ilgilendiren iki önemli sonucu bulunur. İlk olarak, devlet, eğitimle kazanılan yetkinlikle dahil olunabilen ve diğer alanlar üzerinde kontrol sağlayan bir alan, *bürokrasi alanı* olarak karşımıza çıkar. İkinci olarak, her ne kadar kan bağıyla aktarılan bir iktidardan, eğitimle kazanılan bir iktidar yapısına geçiş daha eşitlikçi bir yapı arz ediyor gibi görünse de Bourdieu (1996) *State Nobility*'de [Devlet Soyluları] varlıklı aileler, yüksek eğitim sistemi ve yüksek bürokrasi arasındaki güçlü bağlara ışık tutarak, eğitim dolayısıyla aktarılan devlet soyluluğunu ifşa eder.

Fakat Bourdieu'nün yaklaşımını klasik ve çağdaş devlet kuramlarından ayıran asıl boyutu, devleti Weber'in (1991) meşhur tanımında olduğu gibi, sadece fiziksel şiddet üzerinde tekel kurmuş bir güç olarak değil, aynı zamanda sembolik şiddet üzerinde de tekel kurmuş bir güç olarak ele almasıdır. Bu kavrayışa göre, devletin toplumsal dünya üzerindeki gücünün kaynağı kolluk gücü veya vergi sistemi üzerinde kurduğu tekelden ibaret değildir; devlet, bireyler ve gruplar arası etkileşimleri anlamlı kılan *mantıksal uyumun* kalbidir ve toplumsal hayat üzerindeki kontrolünün kaynağı da üzerinde tekel kurulan anlam ve değerlerin kurduğu uzlaşıdır. Devletin ürettiği ve faillerin içselleştirdiği algı ve beğeni kategorileri, toplumsal uzlaşmayı mümkün kılarak, tabi olanlarda düzene dair inanç ve bağlılık yaratır.

Devlet, ürettiği ortak algı, beğeni, anlam ve hafıza kategorilerini, kısacası devlet tipi sınıflandırma şablonlarını telkin eder. Böylelikle ulusal sağduyunun ve uzlaşımın temelinde yer alan habitusları bir orkestra gibi kendiliğinden yönetmenin koşullarını yaratır (Bourdieu, 1994, s. 13).

Ökten'in (2014) belirttiği gibi, Bourdieu gündelik hayattaki devletin peşine düşer. Örneğin devletin takvim, yani zaman, üzerindeki (hangi günler çalışılıp, hangi günler tatil yapılacağındaki ve ulusal tatil ilan edilecek özel günlerin belirlenmesindeki), konuşulan dilin kurallarını biçimlendirmek üzerindeki ve eğitim müfredatı üzerindeki tekeli, toplumsal hayat üzerinde öylesine yaygın bir etki üretir ki devlet ve sivil toplum ayrımı anlamsızlaşır. Zira, devletin nerede başlayıp, nerede bittiği belirsizdir. Devlet, gündelik hayatın verili kabul edilen, bu nedenle de sorgulanmaya gerek bile duyulmayan sabit fikirlerini üretmek zihinsel şablonlara nüfuz eder. Devlet gerek resmi söylemi gerekse adlandırma ve atama gibi edimleri aracılığıyla faillere kim olduklarını, ne

yapmaları gerektiğini ve yaptıkları şeyin ne anlama geldiğini söyleyerek toplumsal dünya üzerinde kontrol kurar.

... [İ]lk olarak devlet, bir kişinin ya da bir şeyin ne olduğunu evrensel olarak ve nesnel bir biçimde [tanımlayarak] bilişsel bir teşhis işlevini yerine getirir. Bu, herkese bir kimlik tahsis eden, neredeyse kutsal bir söylemdir. İkinci olarak, insanlara kimlikleri gereğince ne yapmaları gerektiğini, yönetim söylemi, yönergeler, emirler ve tavsiyeler aracılığıyla söyler. Üçüncüsü, tıpkı polis tutanaklarında olduğu gibi, yetkiyle donanmış açıklamalar üzerinden insanlara aslında ne yaptıklarını söyler. Her durumda devlet, özellikle resmi normlar ve anketler üzerinden, belirli bir bakış açısını, kurumsal bakış açısını dayatır. Bu bakış açısı, en azından belirli bir toplumun sınırları içindeki herkesin tanınması gereken meşru bakış açısı olarak yerleştirilir. Devlet temsilcisi, sağ duyunun belleğidir (Bourdieu, 1990a, s. 136).

Bourdieu'ye göre bir alan olarak, bürokrasi alanı olarak devlet yekpare bir yapıdan oluşmaz. Tam tersine, devletin sahip olduğu somut ve sembolik iktidar, bürokrasi alanında farklı konumları işgal eden failleri arasındaki mücadelenin mükafatıdır. Bu çatışmaların bir tarafında, evrensel çıkarları temsil eden ve kamusal hizmeti devletin varoluş sebebi olarak gören eğitim, sağlık ve sosyal politikayla ilgili kurumların çalışanları, kısaca *devletin sol eli* yer alırken; diğer tarafında ise piyasanın mantığını ekonominin genel mantığı olarak gören, kamusal hizmetlerde kısıtlayıcı reform talep eden ekonomi bürokrasisiyle, sosyal sorunların çözümü için cezalandırıcı kurumların ve hukukun etkinleştirilmesini talep edenlerden oluşan *devletin sağ eli* yer alır (Bourdieu, 1998a). Bourdieu'ye göre neoliberalizm, devletin sağ elinin yıkıcı saldırıları karşısında, devletin sol elinin, kamusal hizmetlerin sınırlarının daralması ve piyasa çıkarlarının ortak çıkar olarak dayatılması ve gündelik hayatın sabit fikrine dönüşmesidir. Bourdieu'nün kariyerinin geç dönemi, *Dünyanın Sefaleti*'nde (2015) ve *Social Structures of the Economy*'de (2005b) görüldüğü gibi, neoliberalizmin yarattığı tahribatin yıkıcı etkilerine ve *Karşı Ateşler*'de (1998b) görüldüğü gibi piyasa merkezli bu saldırılar karşısında doğrudan siyasi müdahalelere vakfedilmiştir.

Öyleyse Bourdieu'ye göre, devletin toplumsal dünya üzerinde sahip olduğu iktidar, sadece zor kullanma kapasitesinden kaynaklanmaz. Devletin kolluk güçleri, hukuk sistemi ve cezalandırıcı kurumlar üzerinde kurduğu tekel, iktidarının önemli bir boyutunu teşkil etmekle birlikte, hiçbir iktidar meşruiyet zırhına sarınmadan, toplumsal dünyanın onayını almadan var olamaz (Wacquant, 2015). Bourdieu'ye göre devlet iktidarının meşruiyet zırhı, sınıflandırma şablonlarını ve daha genel olarak bilişsel kategorileri eğip bükerek, toplumsal düzenin zeminini biçimlendirme kapasitesindedir.

Sonuç

Bourdieu'nün siyasetle ilişkisi, siyasetin daha önce ihmal edilmiş boyutlarına ışık tutan bir toplum kuramı geliştirmekten ibaret değildir. Fransız sosyolog, 1990'ların ortasından 2002'deki vefatına kadar kamusal siyasete *kolektif entelektüel* olarak

müdahil oldu. Sartre'ın her şeye kâdir ve her konuya müdahil total entelektüelinden ve Foucault'nun (hapishanelerin durumuyla ilgili katıldığı eylemlerin örneklendirdiği gibi) sadece uzmanlık alanında müdahil olan spesifik entelektüelinden farklı olarak kolektif entelektüel, bilim insanları arasındaki dayanışmayı ve birbirini bütünleyen bilimsel analizlerin yaratıcı iletişim formlarıyla bir araya getirilmesini ifade eder (Wacquant, 2005, s. 19). Bourdieu, gerek demir yolu işçilerinin grevine verdiği destekle, gerekse ırkçılığa ve cinsiyetçiliğe karşı katıldığı eylemlerle kolektif entelektüelliğin somut örneklerini sergilemiştir (Swartz, 2003). Fakat daha da önemlisi, Actes de la recherche en sciences sociales [Sosyal Bilimlerde Araştırma Edimleri] dergisi, Liber-Raisons d'agir [Harekete Geçmek İçin Nedenler] yayınevi ve Centre de sociologie européenne [Avrupa Sosyoloji Merkezi] araştırma merkeziyle kolektif entelektüeli mümkün kılan eğilimlerin yeşereceği ve somut ürünlere dönüşeceği kurumsal yapıları kurmuş olmasıdır (Robins, 2022).

Fransız Devrimi'nin yılmaz bir savunucusu olarak Bourdieu, eşitlik, özgürlük ve kardeşlik ideallerinin devrimin anavatanında uğradığı ihanete ışık tuttu (Yair, 2009). Devrimin büyük ideallerinin sözcülüğüne soyunanlar pratikte devrim ilkelerinin altını oyarken, bu ihaneti görünmez kılan tahakkümün sembolik formlarını sosyolojik analizin merkezine taşıdı ve böylelikle siyaset öncesini siyasallaştırdı. Bourdieu külliyyatının omurgasını teşkil eden özgün siyaset kavrayışı, siyaset biliminin veya ana akım siyaset sosyolojisinin perspektifindeki siyaset kavrayışından bir hayli farklıdır. Ulus devlet inşası, seçimler, partiler gibi ana akım siyaset çalışmalarının temel konularının yerini, Bourdieu külliyyatında tahakkümden arındırılmış bir siyaset imkanının toplumsal koşullarına dair bir sorgulama alır. Bourdieu'ye göre demokrasi,

[O]lumsal bir durum -formel eşitlik, eşit mevki ya da paylaşılmış özgürlükler- değildir; sosyal inkarın inkarının tarihsel bir süreci, sosyal ilişkileri daha az keyfi, kurumları daha az adaletsiz, kaynakların dağılımını ve tercihleri daha az dengesiz, tanınmayı daha az seyrek hale getirmenin sonsuz çabasıdır (Wacquant, 2007, s. 455).

Bourdieu'nün siyaset sosyolojisi ve demokrasi perspektifi, genel kuramsal bakışıyla uyumlu olarak, siyaset pratiğine odaklanır. Demokrasinin kâğıt üzerindeki ideal-tipik bir tanımı üzerinden, siyaseti somut gerçekliğinden soyutlanmış bir düzlemde incelemek yerine, merceğine doğrudan siyasi pratikleri yerleştirir. Böylelikle, demokratik oldukları varsayılan ve bu nedenle de analiz etmeye gerek duyulmayan siyasi temsil ve vekalet mekanizmalarını demokrasi tartışmasının merkezine taşır. Benzer şekilde, Bourdieu külliyyatında sivil toplum ya da kamusal alan gibi kavramların yer almamasının nedeni bu kavramların ima ettiği eşitlik ve özgürlüğün değersiz olmasından değil, siyasetin pratik gerçekliğinin bu kavramlarla uyumsuz olmasıdır. Devlet, vatandaşlarının bilişsel şablonlarına ve gündelik hayatın sabit fikirlerine kadar nüfuz edebiliyorken, devlet etkisinden arındırılmış sivil toplum nasıl tahayyül edilebilir? Siyaset pratiğinin temelleri, siyasal yetkinliğin eşitsiz dağılmasına ve tabi olanların daima yabancılaşma

tehlkesine maruz kalmasına dayanıyorken, herkesin eşit ve özgür katılımına açık kamusal alandan nasıl bahsedilebilir? Bourdieu'nün araştırma programının hedefi, toplumsal değişimin imkansızlığını vurgulamak değildir. Tam tersine, toplumsal değişimin mümkün olabilmesi için aşılması gereken engelleri gün yüzüne çıkarmaktır.

Genel olarak bakıldığında Bourdieu'nün perspektifi, çağdaş toplumlarda demokrasinin pratik gerçekliğini tekrar değerlendirmek ve kapsama alanını genişletmek için önemli imkanlar sunar. Her şeyden önce, sermaye türleri üzerinden tanıtılan iktidarın çoğul yapısı, ekonomik bölüşüm üzerinden tartışılan sosyal adalet sorunu tekrar ele almayı gerektirir. Benzer şekilde, çoğul iktidar mücadelelerinin yoğunlaştığı dışlayıcı mahaller olarak alanlar, çağdaş toplumlarda demokrasi mücadelesinin, parlamentolar dışına taşan boyutuna ışık tutar. Eğilim temelli fail anlayışı, toplumsal değişimi bilinç uyanışına endeksleyen yaklaşımların sınırlılığına işaret ettiği kadar, büyük çaplı bir dönüşümün ancak faillerin içinde sosyalleştiği toplumsal koşulların değişiminden geçtiğine dair bir hatırlatmadır da. Ayrıca, bilişsel şablonlar üzerinde kurulan tahakkümün, sembolik şiddetin, tabi olanlar için yol açabileceği tahribata dikkat çekmesi itibarıyla, demokratik mücadelelerin ihmal edilen mevzilerini, sembolik mücadeleleri de gün yüzüne çıkarır. Bourdieu'nün siyaset alanına dair incelemeleri, siyasal yetkinliğin eşitsiz dağılımıyla kendisini bir zorunluluk olarak dayatan temsil ve vekalet bağlarının yarattığı siyasal yabancılaşma sorununa vurgu yapar. Tabi olanların maruz kaldıkları adaletsizlikleri onaylamasıyla ortaya çıkan ve eşitsizliklerin keyfi yapısını toplumsal gerçekliğin doğasına dönüştüren, gücün ihmal edilmiş bir boyutu olarak sembolik iktidar tartışması ise devleti bu görünmez gücün merkez bankası olarak sosyolojik analizin merkezine yerleştirir. Şüphesiz, Bourdieu'nün siyaset sosyolojisi kusursuz değil. Fakat, eşitlik, özgürlük ve kardeşliğin kâğıt üzerindeki imrenilen ilkeler olmaktan çıkıp, toplumsal hayatın deneyimlenen gerçekliğine dönüşebilmesi için Bourdieu sosyolojisinde dikkate alınması gereken önemli dersler var.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: A.A., Y.S.; Veri Toplama: A.A., Y.S.; Veri Analizi /Yorumlama: A.A., Y.S.; Yazı Taslağı: A.A., Y.S.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi: A.A., Y.S.; Son Onay ve Sorumluluk: A.A., Y.S.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. Peer-review: Externally peer-reviewed.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of study: A.A., Y.S.; Data Acquisition: A.A., Y.S.; Data Analysis/Interpretation: A.A., Y.S.; Drafting Manuscript: A.A., Y.S.; Critical Revision of Manuscript: A.A., Y.S.; Final Approval and Accountability: A.A., Y.S.

Conflict of Interest: The authors declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Alexander, J. (2006). *The civil sphere*. Oxford University Press.
- Althusser, L. (2019). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İthaki Yayınları
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of the theory of practice*. Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1979). 'The disenchantment of the world' in *Algeria 1960*. Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In Richardson J. E. (Ed.), *Handbook of theory of research for the sociology of education* (pp. 46–58). Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1990). *In other words: Essays towards a reflexive sociology*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1991a). First lecture. Social space and symbolic space: Introduction to a Japanese reading of Distinction. *Poetics Today*, 12(4), 627–638. <https://doi.org/10.2307/1772705>
- Bourdieu, P. (1991b). Political representation: Elements for a theory of the political field. In J. B. Thompson (Ed.), *Language and symbolic power* (pp. 171–202). Polity Press.
- Bourdieu, P. (1991c). On symbolic power. In J. B. Thompson (Ed.), *Language and symbolic power* (pp. 163–170). Polity Press.
- Bourdieu, P. (1994). Rethinking the state: Genesis and structure of the bureaucratic field. *Sociological Theory*, 12(1), 1–18. <https://doi.org/10.2307/202032>
- Bourdieu, P. (1996). *The state nobility: Elite schools in the field of power*. Polity Press.
- Bourdieu, P. (1998a). *Acts of resistance: Against the tyranny of the market*. New Press.
- Bourdieu, P. (1998b). *Karşı ateşler*. Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2000). *Pascalian meditations*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine domination*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2005a). Habitus. In J. Hillier & E. Rooksby (Eds.), *Habitus: A sense of Place* (pp. 43–53). Ashgate Publishing Limited.
- Bourdieu, P. (2005b). *The social structures of the economy*. Polity Press.
- Bourdieu, P. (2008). *Bachelors' ball: The crisis of peasant society in Bearn*. Polity Press.
- Bourdieu, P. (2013). *Seçilmiş metinler*. Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014a). *On the state*. Polity Press.
- Bourdieu, P. (2014b). *Sosyoloji meseleleri*. Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014c). Simgesel sermaye ve toplumsal sınıflar. *Cogito*, 76, 192–203.
- Bourdieu, P. (2015). *Dünyanın sefaleti*. Heretik Yayınları
- Bourdieu, P. (2015). *Yeniden üretim: Eğitim sistemine ilişkin bir teorinin ilkeleri*. Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2018). Social space and the genesis of appropriated physical space. *International Journal of Urban and Regional Research*, 42(1), 106–114. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12534>
- Bourdieu, P. (2019). *Classification struggles: General sociology volume 1*. Polity Press.
- Bourdieu, P. (2021). *Ayırım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. Nika Yayınevi.
- Burawoy, M., & Holdt, K. V. (2012). *Conversations with Bourdieu: The Johannesburg moment*. Wits University Press.
- Callinicos, A. (2006). *The resources of critique*. Polity Press.
- Eagleton, T. (1992). Doxa and common life: In conversation with Pierre Bourdieu. *New Left Review*, 191, 111–121.

- Emirbayer, M., & Schneiderhan, E. (2013). Dewey and Bourdieu on democracy. In P. Gorski (Ed.), *Bourdieu and historical analysis* (pp. 131–157). Duke University Press.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Vintage Books.
- Foucault, M. (2021). *Özne ve iktidar: Seçme yazılar 2*. Ayrıntı Yayınları.
- Fowler, B. (2020). Pierre Bourdieu on social transformation, with particular reference to political and symbolic revolutions. *Theory and Society*, 49, 439–463. <https://doi.org/10.1007/s11186-019-09375-z>
- Gramsci, A. (2011). *Hapishane defterleri*. Kalkedon Yayınları.
- Jenkins, R. (2015). *Pierre Bourdieu*. Routledge.
- Lane, J. (2006). *Bourdieu's politics: Problems and possibilities*. Routledge.
- Ökten, N. (2014). Devlet üzerine: Son bir hesaplaşma. *Cogito*, 76, 79–88.
- Riley, D. (2017). Bourdieu's class theory. *Catalyst*, 1(2).
- Robins, D. (2022). *Self representation and representational politics*. Anthem Press.
- Swartz, D. (2003). From critical sociology to public intellectual: Pierre Bourdieu and politics. *Theory and Society*, 32(5), 791–823. <https://doi.org/10.1023/B:RYSO.0000004956.34253.fb>
- Swartz, D. (2013). *Symbolic Power, politics and intellectuals: The political sociology of Pierre Bourdieu*. The University of Chicago Press.
- Wacquant, L. (2005). *Pierre Bourdieu and democratic politics: The mystery of ministry*. Polity Press.
- Wacquant, L. (2007). Pierre Bourdieu ve demokratik siyaset hakkında göstergeler. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı & Ü. Tatlıcan (Ed.) *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi* içinde (s. 439–458). İletişim Yayınları.
- Wacquant, L. (2013). Symbolic power and group-Making: On Pierre Bourdieu's reframing of class. *Journal of Classical Sociology*, 13(2), 274–291. <https://doi.org/10.1177/1468795X12468737>
- Wacquant, L. (2014). Devlet soyluları üzerine Pierre Bourdieu ile söyleşi: Yönetici sınıftan iktidar alanına. *Birikim*, 307, 73–94.
- Wacquant, L. (2015). Sembolik iktidarın izinde: Bourdieu'nun 'Devlet Soyluları'na giriş notları. *Birikim*, 312, 97–106.
- Wacquant, L. (2022). *The invention of underclass: A study in the politics of knowledge*. Polity Press.
- Wacquant, L., & Akçaoğlu, A. (2017) Practice and symbolic power in Bourdieu: The view from Berkeley. *Journal of Classical Sociology*, 17(1), 55–69. <https://doi.org/10.1177/1468795X16682145>
- Weber, M. (1991). *From Max Weber: Essays in sociology*. Routledge.
- Yair, G. (2009). *Pierre Bourdieu: The last musketeer of French Revolution*. Lexington Books.

